

Bíró Lajos: Magyar ősmesék (előszó a Könyvből)

Több mint tíz évvel ezelőtt, miután elkezdtem foglalkozni a magyar népmesékkal, támadt az az ötletem, hogy jó lenne olyan meseválogatásokat közölni, amelyekben csak a magyar eredetű, legősibb népmeséink lennének összegyűjtve.

Sorban azonosítottam ezeket a meséket az ókori forrásokból ismert szövegekkel. Így derült ki, hogy eredeti magyar népmeséink éppúgy délre, az ősi Kisázsia, Sumérba, Ugaritba és Egyiptomba vezetnek, mint nyelvünk rokonsági kapcsolatai, és műveltségünk más emlékei. Meséink csodálatos módon több évezredes hagyományokat őriztek meg, egészen a huszadik századig.

A sumér Etana-eposszal rokonok pl. az A táltos kecske (1), a Fehérlófia (2), az A Nap fája (3) című magyar népmesék. Az egyiptomi Hórusz és Széth küzdelmeinek (a Napisten harca a Sötétséggel) magyar másai: Napleánya királykisasszony, (4) Világszép Ilonka (5), Támán és Ámán (6). A Gilgames és az Istár alvilágjárásáról szóló akkád eposz egyes részletei is felismerhetők meséinkben (Pl. Az aranyréten, Mirkó királyfi (7)). A Romulus-Rémus monda (Az aranyhajú királyfiak (8)) és a Perszeusz-mítosz (lásd: Vízi Péter és Vízi Pál (9)) eredetije szintén nálunk lelhető fel. Az ugariti Baál-eposz (Bél küzdelme a hétfejű sárkánnyal) emlékei pl. A hétfejű sárkány (10) és a Vízi Sándor (11) című népmeséink.

A mese szavunkat (manysi mojt = mese; és vö. még: beszéd, beszél, és más: a mese, mint a beszéd (logosz) is eredetileg a valóság *mása* volt) nehéz lenne különválasztani az ógörög mütosz-tól (=mese, monda, történet, beszély szó, beszélgetés), ami mindenképpen arra mutat, hogy őseink szoros kapcsolatban álltak, érintkeztek az ókori görögökkel is. Szintén ezt bizonyítja például az a tény, hogy a mi Tündér Ilona-meséink is átkerültek a görögökhöz, de már csak (Magyar Adorján kifejezését idézve) "elcsépett és zavaros monda" alakjában. Hogy Tündér Ilona (a görögöknél Helena Tündarisz) az ősmagyar (székely-székita) vallás istenasszonya volt, azt már nevének magyar eredete is világosan bizonyítja: tündér = tündöklő és tünékeny lény (vö. még tenger és sumér dingir = isten); az Ilona név pedig kapcsolatos az illat, illó, illékony szavaink tövével (vö. finn ilma = levegő) és a Magyar Adorján e nevet él (et) anya-ként értelmezte. Az ún. görög mitológia úgy jött létre, hogy ókori írók és költők műveiből különböző szerzők más és más összeállításokat készítettek. Míg népünk évezredek óta őrizte és adta tovább szájhagyomány útján egészen a XX. századig ősvallása szent szövegeinek mese-, ballada- és népdal-változatait. Minden népnek azt lehetne mondani: mutasd meg a meséidet, és megmondom, milyen vagy. Robert Darnton, a kiváló kutató Lúdanyó meséi című kis kötetében a XVIII. századi Franciaország gondolkodásmódjait vizsgálja. Tőle idézek: "A francia "Lúdanyó meséi"-nek paraszti változatában a többi mese is... hátborzongató. A "csipkerózsika" egyik korai változatában a herceg, aki egyébként már nő, megerőszkolja Csipkerózsikát, és ő amúgy álmában több gyermeket szül neki. A gyermekek Szoptatás közben megharapják. . .a herceg anyósa, egy emberevő óriásnő több kísérletet tesz arra, hogy felfalja a herceg törvénytelen magzatait. A "Kékszakáll" mese eredetije egy menyasszonyról szól, aki nem tud ellenállni a kísértésnek, és kinyit egy tiltott ajtót völegénye házában. A völegény különös ember, már hat feleséget tett el láb alól. A menyasszony benyit a sötét szobába, és felfedezi a hat előző feleség falon függő holttestét. Rémületében elejti a titkos ajtó kulcsát, az beleesik egy vértócsába a padlón. A francia parasztlak "Jancsi és Juliskája"-ban a hős olyan sikeresen szedi rá az óriást, hogy az saját gyerekei torkát vágja el."(12) A Szép lány és a szörnyeteg-ben "a férj menyasszonyok egész armádiáját falja föl a nászi ágyban. Még szörnyűbb a "Les Trois Chiens" (A három kutya), itt

egy lány úgy öli meg a bátyját, hogy lándzsahegyeket dug annak nászágyába." A legmorbidabb mesék egyike az Anyám levágott, apám megevett, amelyben "egy asszony lyoni ragut készít a fiából, amit lánya feltalál az apjának. És így tovább a nemi erőszaktól a szodómiáig, vérfertőzéstől a kannibalizmusig."(13) Tanulságos "mentalitás"-történet! Ezért volt éppen francia Marquis de Sade is, a szadizmus névadója, és így világosabb, hogy miféle "mentalitás"-nak lett az eredménye Magyarország feldarabolása. De erről elég ennyi! A magyarsággal szomszédos népek hiedelmeinek legjelentősebb szereplői a vámpírok, a vérszopó norá-k, a hazajáró "fullasztó fiúk", stb. Meséikben ott kísért az emberevés emléke is. Az is jellemző, hogy az indoeurópai népek hogyan torzítottak el magyar meséket: pl. a jóságos Tündér Ilonából náluk gonosz királyné lett, aki varázstükrét is rosszra használja, banyának öltözik és irigységből mérgezett almával akarja megölni Hófehér- két (míg Tündér Ilona almája gyógyító és ifjító gyümölcs.) Meséink erkölcsi tanítása: a gyengék (pl. a legkisebb testvér!), a szegények, a gyermekek és állatok iránti irgalmasság és ugyanakkor a Gonosz elleni elszánt harc. (A szemita-indoeurópai, mára általánossá vált "erkölcsiség" épp a miénk fordítottja: az ártatlanok és gyengék bántalmazásán és a Gonosz teljes megkímélésén, sőt tisztelésén alapul.) Egy német vagy néger mese még akkor is idegen marad egy magyar számára, ha egyébként érdekes és tanulságos. Ezért nem igaz az az állítás, hogy nem fontos a hagyomány nemzeti jellege. Egy magyar érzésű, lelkivilágú ember számára csak a Saját népének hagyománya lehet igazán iránymutató: ezért született magyarnak. Kiváló mesekutatóink: pl. Magyar Adorján, Berze Nagy János és Vámos Ferenc tértek rá a mesekutatás magyar útjára. Utóbbi szerző írta: "a magyar mesekincsben egészen különös világ, gondolatrendszer, bölcsélet szunnyad. A létnek, a világnak kozmikus víziója."(14) Vagyis: a mindenség magyar látomása, amely elsősorban nekünk, magyaroknak szól. Magyar ősmesének a magyar alkotású, ősvallási tartalmú népmeséinket, "szent beszély"-einket nevezhetjük. Ezek többnyire a halhatatlanság és boldogság kereséséről szólnak: Tündér Ilona szerelmének, a gyógyító és ifjító életvizének és az életfa gyümölcsének megszerzéséről. Meséink alapjául a magyar ősvallás gyógyító és révülő bölcs papjainak (regőseinek, táltosainak, jósainak) túlvilági úti élményei szolgálhattak. Ezek a tanító-beavató és egyben gyógyító elbeszélések tőlük származhattak. E mesék tehát nem kitalált történetek, hanem a magasabb és mélyebb (vagy: a felső és az alsó) világok rejtett valóságáról szólnak. Meséink gyakran vándorútra indulással kezdődnek, emlékeztetve arra is, hogy vándorok vagyunk a Földön, melyen csak átmegyünk, keresve az igazi otthonunkat. E hosszú vándorút pedig mindig a Túlvilág valamely tartományába vezet: vagy az alvilágba, ahová a Gonosz legyőzésére indul a hős, a fogságban levő Fények -és lelkek -kiszabadítására; vagy a magasságba, az égbe, a mennyei társ és a boldog tündérhon megkeresésére. A mai elsötétedett világban a Gonosz elleni küzdelem -néhány magányos harcost leszámítva -éppoly tiltott és ismeretlen már, mint az Isten országának hirdetése és keresése! (Milyen szomorú ez a hivatalos kereszténységre, buddhizmusra, stb. nézve!) Az igazi magyar mesékben az Ősforrás még tisztán látható, még nem homályosodott el, nem zavarodott össze. Ahogyan a magyar nyelv sem tartozik a Babel utáni összezavarodás nyelvei közé -a magyar a teljesség, az Egy nyelve. A mennyei beavatás: az isteni Szerelem, melyben a megistenülő férfi (vagy nő) egyesül a vele ellenkező nemű istenalakkal. Így a magyar nőnek tündérré kellene válni, Tündér Ilonával azonosulva, akinek a párja mindig a Napisten hőse, a fény harcosa (pl. a parázs-nevű Páris, Szőlőszem királyfi, Szép Miklós, stb.) -aki pedig a magyar férfi eszménye kellene tegyen, akivel azonosulhat. A magyar ősmesékből sajátos, össze nem téveszthető lelkiség és szellemiség árad. E meséket olvasni felemelő és megtisztító élmény. Mese mint beavatás, a megismerés magyar Útja -ez a mi sajátos utunk. Kiutat keresve a boldogtalanság világából a boldogság honába, a múlandóságból az örökkévalóságba. Ha nincs meg bennünk -Jézus kifejezésével élve -az Isten országának (vagyis a tündérek mennyének) képe és vágya, akkor leragadhatunk az alsóbb világokban. Ha valakiben nem tudatosul az ember igazi célja

és küldetése: a felemelkedés az eredeti, és a valódi égi hazába, akkor hiábavalóan telik el az élete. Gyönyörű ősi meséink felragyogtatják bennünk a mennyei, a valóságos Élet fényét, és megmutatják még ma is az oda vezető utat. Azaz: őrzik magukban a lényeket, a legfontosabb igazságokat. Ezért nem lehet eléggé komolyan venni e meséket.

Tartalomjegyzék

Előszó	...3
Köles	...7
Kígyóbőrű Kámán Sára: Világszép asszony...	21
Rózsa János	...29
A büki fekete tó	...38
Tündérszép Ilona	...41
A táltos kanca és a libapásztorlány	...45
Harmatból gyűjtött királykisasszony	...57
Tenger csudája	...63
A pulykapásztor	...66
A repülő kastély	...71

(1) Benedek Elek: Magyar mese- és mondavilág. I-III. köt. Bp., 1987?1989. (A továbbiakban: MMM) I. kötet (Bp., 1987.)

(2) Arany László népmesegyűjteménye

(3) MMM, I kötet (Bp., 1989.)

(4) MMM, II kötet (Bp., 1989.)

(5) MMM, I. kötet (Bp., 1987.)

(6) MMM, I kötet (Bp., 1988.)

(7) MMM, I kötet (Bp., 1989.) és I. kötet (Bp., 1987.)

(8) MMM, I. kötet (Bp., 1987.)

(9) MMM, II. KÖTET (Bp., 1988.)

(10) Benedek Elek: Rókané mézes-mákos kalácsa. Bp., 1970.

(11) Rózsafiú és Tulipánleány. Kalotaszegi népmesék. Bp., 1987.

(12) Robert Darnton: Lúdanyó meséi. Bp., 1987., 24.o.

(13) Darnton: I.m., 25.

(14) Vámos Ferenc: Kozmosz a magyar mesében. Bp., 1943., 11.o.